

**SIGNS AKO KOMUNIKAČNÉ MÉDIÁ V JAZYKOVEJ
KRAJINE BANSKEJ BYSTRICE
(NA PRÍKLADE NÁMESTIA SNP)**

JANA ŠTEFAŇÁKOVÁ

Banská Bystrica – Námestie SNP

Banská Bystrica – Námestie SNP

OBSAH

- **1. História Námestia SNP**
- **2. Pomenovania Námestia SNP od vzniku Banskej Bystrice**
- **3. Signs ako komunikačné médiá**
- **4. Signs – formy nosičov v jazykovej krajine BB – Námestie SNP**

Námestie SNP - história

- Prvá písomná zmienka o meste Banská Bystrica je v **ustanovujúcom dekréte maďarského kráľa Belu IV z roku 1255, ktorým sa Banská Bystrica stala mestom s kraľovskými privilégiami**. Podľa privilégií mali Bystričania právo voliť richtára a farára, privilégiá umožňovali nemeckým prisťahovalcom okrem iného ťažiť drahé kovy. Z 13. storočia pochádza aj erb Banskej Bystrice. Na základe privilégií sa osada (Bystrica) postupne menila na mesto – najskôr latinské názvy **Novisolium, Neosolium** (nový Zvolen), neskôr **Neusohl, Beszterczebánya**, nakoniec **Banská Bystrica**.
- **r. 1380** – BB sa stáva členom Zväzu stredoslovenských banských miest.
- **V 2. polovici 15. st.** – kríza a stagnácia banskej výroby kvôli technickým ťažkostiam pri ťažbe vo väčších hĺbkach. Mnohí banskí ťažiar a podnikatelia skrachovali, do čela podnikateľskej spoločnosti stredoslovenských banských miest prenikol krakovský podnikateľ **Ján Thurzo**.
- **15. st.** – Na námestí bolo pôvodne 32 meštianskych domov zo stredoveku (zväčša drevených domov) ktoré boli požiarom roku 1500 zničené
- **Začiatok 16. storočia** – vytvorenie námestia v BB
- **16. a 17. storočie** - bohatí meštania postavili na námestí nové domy (jedno a dvojposchodové) Viaceré z nich mali na prízemí veľké siene na obchodovanie (**Mazhaus** – vstupný veľký priestor, nevykúrený, využíval sa hlavne k výčapu piva alebo k iným obchodným aktivitám, remeslám.
- **V roku 1589** bolo mesto kompletne obostavané kamennými hradbami za účelom ochrany proti nájazdom nepriateľských Turkov (okolo roku 1526). Zvyšky opevnenia a hradieb sa zachovali do dnešných čias.

Námestie SNP - história

- **Trhová funkcia hlavného námestia v BB** : štyrikrát do roka sa organizoval jarmok (tradičným bystrickým trhovým dňom býval **pondelok**, pred vstupom do mesta museli trhovníci pri mestských bránach zaplatiť mýto, za to, že mohli predávať, platili trhový poplatok) Preslávený bol **Radvanský jarmok**, ktorý sa od roku 1657 konal vždy v septembri v Radvani, neskôr na hlavnom námestí.
- Uprostred námestia bola v stredoveku **zvláštna klietka**, ktorá bolo aj miestom verejnej hanby. Ľudí za menšie priestupky trestali finančnými pokutami, **pranier** a **klietka hanby** sa používali ako formy menších alebo ľahších trestov. Na pranier pripúťavali väčšinou mužov, ženy zatvárali do klietky hanby, ktorá bola vtedy na banskobystričkom námestí umiestnená oproti biskupskému úradu.
- Priestor námestia sa využíval aj na **cirkevné účely**. (napríklad na sviatok Božieho tela sa na námestí konala procesia, veľký sprievod vychádzal z katedrálneho Kostola sv. Františka Xaverského, prešiel celým námestím a vracal sa naspäť. Sprievod tvorili najmä malé dievčatá v bielych šatách s košíčkami ružových lupeňov.)
- Po r. 1945 – na námestí sa organizovali **zhromaždenia a manifestácie** (1. máj ako Sviatok práce, 29. augusta výročia Slovenského národného povstania, 7. novembra výročia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie aj s lampiónovým sprievodom). K mimoriadnemu zviditeľneniu Námestia SNP došlo počas návštevy pápeža **Jána Pavla II.** 12. septembra 2003.

Dominanty Námestia SNP

- **Hodinová veža** zo 16. storočia. V minulosti mala viaceré názvy (**Hodinová** z čias jej výstavby, **Vážnicová**, lebo stála vedľa budovy mestskej váhy, **Zelená** kvôli sfarbeniu jej medenej strechy a od konca 19. storočia **Šikmá** vďaka jej vychýleniu. V porovnaní s inými starobylými stavbami mesta je relatívne mladá. S jej stavbou sa začalo v roku **1552**. Počas svojej existencie veža niekoľkokrát vyhorela a prešla viacerými prestavbami. Dnešná podoba veže je z čias barokovej prestavby po ničivom požiari **v roku 1761**. Plnila funkciu nosiča metských hodín, **strážnej veže**, bola na nej stála **strážna služba**, nachádzalo sa v nej **krátkodobé väzenie**, **stanovisko mestského trubača**.
- **Mariánsky stĺp**, stojaci na polygonálnom podstavci, bol postavený v roku 1719 ako prejav vďaky za ukončenie morovej epidémie. Umiestnená je na ňom 245 cm vysoká socha Panny Márie. Autor diela nie je známy.
- **Čierny obelisk** pochádza z roku 1945 a bol postavený na počesť padlých sovietskych a rumunských vojakov pri oslobodzovaní Banskej Bystrice počas 2. svetovej vojny.
- **Kamenná fontána** - jej pôvod siaha až do 17. storočia.

Dominanty Námestia SNP

- **Katedrála sv. Františka Xaverského** zo začiatku 18. storočia, jej kompletná renovácia sa uskutočnila v roku 2001.
- **Budova Radnice** vznikla v 15. storočí spojením dvoch samostatných gotických domov a bola sídlom mestskej správy.
V súčasnosti tu sídli Informačné centrum mesta Banská Bystrica.
- **Thurzov dom**, v minulosti sídlo Thurzovsko – Fuggerovskej obchodnej spoločnosti, je známy svojou renesančnou s grafitovou fasádou a tzv. „zelenou sieňou“ so vzácnou freskovou výzdobou. V súčasnosti je jedným z expozíčných miest Stredoslovenského múzea.
- **Kammerhof** – V niekdajšom sídle banskej komory zrejme býval kráľ Matej Korvín pri pobytoch v Banskej Bystrici v 15. storočí a synovia Márie Terézie pri návšteve mesta v roku 1764. V roku 1913 ho asanovali a postavili terajší objekt pre potreby riaditeľstva Lesov SR.
- **Benického dom** zaujme otvorenou arkádovou loggiou so šiestimi oblúkmi na kamenných stĺpoch ovinutých vinicom, ktorú dal postaviť Tomáš Benický. Ďalší majiteľ domu – Ladislav Szentiványi – nechal nad vstupný portál osadiť svoj erb, pri ktorom stoja baníci v dobovom odeve.
- **Biskupský palác** – Reprezentačná barokovo – klasicistická biskupská rezidencia s centrálnym nádvorím bola po veľkom požiari v roku 1783 zrenovovaná prvým banskobystrickým biskupom Františkom Berchtoldom.
- **Ebnerov dom** zo začiatku 17. storočia je charakteristický arkierom, ktorý zhotovil sochár Ján Weinhardt zo Spišských Vlachov. Figurálne reliéfy podparapetných výzdob zobrazujú starozákonné a antické motívy.

Passage - Beniczky

Ebnerov dom

Thurzov dom – Stredoslovenské múzeum

Názvy Námestia SNP (13. st. – koniec 19. st.)

Rôzne historické obdobia, v spojitosti s politickou a tiež národnostnou situáciou, mali v Banskej Bystrici vplyv aj na miestne názvoslovie (pomenovanie ulíc, námestí, mestských častí.)

Z pohľadu pomenovaní ulíc, námestí a mestských častí sa celý časový úsek doterajšej existencie Banskej Bystrice dá rozdeliť na osem období.

1. Nemecké názvy – pri pomenovaní ulíc a námestí prevládali názvy v nemčine (od „vzniku“ mesta až do polovice 70. rokov 19. storočia – ca. 600 rokov)

V tomto období tvorilo viac ako polovicu obyvateľov BB slovenské obyvateľstvo, ako úradný – oficiálny jazyk sa ale používali **latinčina a nemčina**. Termín **Gasse** (ulica) používaný v Banskej Bystrici vychádzal z jazykového prostredia Rakúska a východných oblastí Nemecka, na zvyšnom území Nemecka sa používal názov Strasse (Obere gasse – Horná ulica, Untere (Spital) gasse – Dolná (Špitálska) ulica, Bader gasse – Kúpeľná (Lazovná) ulica, Silber gasse, Vicus Mallei – Strieborná).

K menším zmenám používaného názvoslovie došlo po roku 1651, keď si slovenskí občania vybojovali čiastočné zrovnoprávnenie svojho postavenia (napr. každý druhý rok bol zvolený richtár slovenskej národnosti). V oficiálnych dokumentoch, v mapách sa ale naďalej popri latinčine používala nemčina.

Námestie SNP:

- Ring – Hlavné námestie
- Untere (Spital) gasse – Dolná (Špitálska) ulica

Názvy Námestia SNP (70. roky 19. st. – 1919)

2. V polovici 70. rokov 19. storočia – Maďarizácia: druhá zmena názvov ulíc, námestí

Po tzv. rakúsko – maďarskom vyrovnaní ani Banská Bystrica neodolala silnejúcemu maďarizačnému tlaku. Nové názvy ulíc vo väčšine prípadov boli len preložené do maďarčiny:

Hlavné námestie – Fő tér

Dolná ulica – Alsó utca

3. V roku 1896 - tretia zmena, keď Uhorsko oslavovalo tisíce výročie „príchodu“ staromaďarských kmeňov do našej krajiny.

Vtedy premenovali všetky ulice mesta Banská Bystrica (väčšinou podľa osobností uhorských dejín, ale viaceré pomenovania mali aj historickú spojitosť s dejinami mesta.) Doba maďarských „miléniových“ názvov trvala necelých 25 rokov do jari roku 1919.

Hlavné námestie – IV. Béla király tér (uhorský kráľ Belo IV., za vlády ktorého dostala B. Bystrica mestské privilégia)

Dolná ulica – Kossuth Lajos utca

4. V roku 1919 sa mesto pri všetkých názvoch ulíc a námestí v historickom centre vrátilo k pôvodným názvom.

Koncom 20. rokov došlo k zmene pomenovania Hlavného námestia na **Masarykovo námestie.**

Názvy Námestia SNP (1920-1989)

5. Po vzniku Slovenského štátu došlo k piatej zmene pomenovaní. Mesto nepristúpilo k radikálnejším zmenám, názvy v centre ostali tie isté, jedine **Hlavné (Masarykovo) námestie** premenovali na **Námestie Andreja Hlinku**.

6. Po skončení 2. svetovej vojny – zmena názvu niektorých pomenovaní ulíc

7. Po roku 1948 - siedma zmena.

Hlavné námestie premenovali na **Námestie Národného povstania**. Slovo slovenského sa v tých časoch nesmeli použiť (štátne a stranícke orgány v Prahe v tej dobe „bojovali“ s tzv. slovenským buržoáznym nacionalizmom). Dolná ulica sa stala **Malinovského ulicou** (Lazovná ulica premenovala na Maxima Gorkého, Kapitulská ulica na Polevojova, neskôr Moysesova).

8. Po roku 1989 – posledné zmeny, väčšina ulíc v centre mesta (okrem Horného námestia) sa opäť vrátila k starým názvom.

Námestie Slovenského národného povstania, Dolná ulica

Signs ako komunikačné médiá

- Koncom 80. rokov 20. st. došlo v kultúrnych a sociálnych vedách k zmene paradigmy, pričom do centra pozornosti sa čoraz viac dostával geografický priestor ako kultúrny fenomén. Do popredia sa postupne začala dostávať otázka štruktúrovania verejného priestoru prostredníctvom písaného jazyka, **kde významnú úlohu zohrávajú nosiče písanej podoby jazyka ako komunikačné médiá** v určitom priestore.
- Písaný jazyk podľa Auera (2010, s. 271) nie je na rozdiel od hovoreného jazyka viazaný na situáciu, ale je nezávislý od priestoru, času a jeho používateľov. Väčšinu textov v médiách, napr. v knihách, časopisoch, na internete a pod. **možno prenášať, reprodukovať a teda aj porozumieť nezávisle od času a priestoru**, pre písmo používané na nosičoch vo verejnom priestore to však nemusí platiť, nakoľko je špecifickou formou jazyka, ktorá nezodpovedá zaužívaným stereotypom používania jazyka v písanej forme, keďže je pevne viazaná na určitý priestor, veci alebo javy. **Funkčne a formálne sa pritom riadi inými zákonitostami ako písmo v textoch na transportovateľných nosičoch** (Auer, 2010, s. 271).
- Táto forma jazyka je **nezávislá od používateľov a ani časový faktor nemusí zohrávať úlohu**, keďže obsah textu je platný väčšinou nezávisle od toho, kedy sa číta. Iné je to v prípade, keď sú na nosičoch uvedené údaje, ktoré môžu byť časom neaktuálne, napr. termín nejakého podujatia. Písmo je ale pevne spojené s objektami, na ktorých sa nachádza (napr. na určitých miestach alebo formách nosičov). Bez spojenia s určitými vecami alebo konkrétnym miestom nemusíme tejto forme jazyka rozumieť správne. Na druhej strane môže dôjsť k chybným interpretáciám určitých miest v jazykovej krajine, ak nie sú správne označené prostredníctvom nosičov. Park alebo námestie možno napr. spoznať bez akéhokoľvek označenia, keďže sú tam určité indikátory, ako napr. vysadené záhony tráv, lavičky v parku a pod.

Signs ako komunikačné médiá

- Nosiče sa na určitých miestach obracajú priamo na potenciálnych adresátov. **Písmo viazané na určité miesta a veci nachádzajúce sa na nosičoch konštituuje verejný priestor a prispieva k jeho charakteristike.** Podľa Auera „...slúži písmo na rôznych nosičoch komunikácii tým, že umožňuje orientovať sa a používať také priestory, ktoré sa nevyznačujú rutinným pôsobením spolunažívateľov.“ (Auer 2010, s. 274). Verejný priestor slúži ako miesto sociálnej interakcie, pričom prostredníctvom písma použitého na nosičoch, ktoré sa viaže na určité veci a priestor, sa môžu otvoriť nové možnosti komunikácie, v ktorej **nosiče pôsobia ako komunikačné médiá.**

Jazyková krajina sa zaoberá nosičmi resp. používaním jazykových písaných znakov, ktoré sú používané vo verejnom priestore.

- V odbornej literatúre sa pre pomenovanie konkrétnych javov, resp. jednotiek vytvárajúcich jazykovú krajinu v jej hmatateľnej podobe, používa **pojem sign (v slovenčine nosič)**. V súčasnosti jestvuje viacero typológií jazykovej krajiny. Jedným z najznámejších a najzaužívanějších je dichotomické členenie jazykovej krajiny na tzv. **public signs** a **private signs**, ktoré v sedemdesiatych rokoch zaviedli Rosenbaum, Nadel, Cooper a Fishman (1977). Do prvej skupiny patria označenia **štátneho, resp. nekomerčného sektora** a druhá skupina sa spája s označeniami **súkromného, resp. komerčného sektora.**

Signs – formy nosičov v jazykovej krajine BB – Námestie SNP

Forma nosiča	Forma nosiča
1.nálepka/nalepená celou plochou/Aufkleber	11. mapa/Landkarte
2 plaketa (okrúhla nálepka)/Plakette	12. nápis vyskytujúci sa nezávisle od nosiča/nápisy na výkladoch alebo dverách/na fasáde domu/Schildungebundene Schrift
3. visiaci nosič/otočný nosič/Hänge-/Wendeschild	13. tabuľa (čierna plocha, na ktorú sa píše kriedou (POZOR!!! Ak sú na tabuli napísane jedlá s cenou, ide o jedálny lístok)/Tafel
4. pamätná tabuľa/Gedenktafel	14. plagát (profesionálnejšie spracovaný nosič, na ktorom je napr. logo, napr. na dverách, výklade, stene)/Plakat
5. etiketa/vývesná tabuľa/vývesný štít/nápis nad prevádzkou, výkladom/Etikette	15. ceduľa (menej profesionálne spracovaná v porovnaní s plagátom)/Zettel
6. fotka/Foto	16. orientačná tabuľa (so šípkou)/Wegweiser
7. nápis na rôznych druhoch materiálu, ako napr. látka, drevo/Inschrift auf Träger (Holz, Teppich)	17. dopravná značenie (dopravná značka, napr. parkovanie pre rezidentov)/Verkehrsschild
8. poukážka, pokladničný doklad/darčeková poukážka/Bon	18. tabuľa s názvom ulice (čísla domov, názvy ulíc)/Straßenschild
9. vývesný štít kolmý na fasádu budovy/výstrčka/Nasenschild	19. jedálny lístok/Speisekarte
10. nosič v tvare A/A-Schild	

1. Nálepka/nalepená celou plochou/Aufkleber

2. Plaketa (okružhla nálepka)/Plakette

3. Visiaci nosič/otočný nosič/Hänge-/Wendeschild

4. Pamätná tabuľa/Gedenktafel

5. Etiketa/vývesná tabuľa/vývesný štít/nápis nad prevádzkou, výkladom/Etikette

6. Fotka/Foto

7. nápis na nosiči z rôznych druhov materiálu, ako napr. drevo, látka/Innschrift auf Träger

9. Vývesný štít kolmý na fasádu budovy/výstrčka/Nasenschild

10. Nosič v tvare A/A-Schild

12. Nápis vyskytujúci sa nezávisle od nosiča/nápisy na výkladoch alebo dverách/na fasáde domu/Schildungebundene Schrift

13. Tabuľa (čierna plocha, na ktorú sa píše kriedou (POZOR!!! Ak sú na tabuli napísane jedlá s cenou, ide o jedálny lístok)/Tafel

14. Plagát (profesionálnejšie spracovaný nosič, na ktorom je napr. logo, napr. na dverách, výklade, stene)/Plakat

15. Ceduľa (menej profesionálne spracovaná v porovnaní s plagátom)/Zettel

18. Tabuľa s názvom ulice (čísla domov, názvy ulíc)/Straßenschild

19. Jedálny lístok/Speisekarte

Použitie nosičov na Námestí SNP v Banskej Bystrici

Najčastejšie vyskytujúce sa formy nosičov/signs na Námestí SNP:

- **vývesná tabuľa/vývesný štít/nápis nad prevádzkou, výkladom/Etikette**
- **plagát** (profesionálnejšie spracovaný nosič, na ktorom je napr. Logo (napr. na dverách, výklade, stene)/Plakat
- **nosič v tvare A/A-Schild**
- **vývesný štít kolmý na fasádu budovy, výstrčka/Nasenschild**
- **nápis vyskytujúci sa nezávisle od nosiča/nápisy na výkladoch alebo dverách/na fasáde domu/Schildungebundene Schrift**
- **jedálny lístok/Speisekarte**
- **nápis vyskytujúci sa nezávisle od nosiča/nápisy na výkladoch alebo dverách/na fasáde domu/Schildungebundene Schrift**
- **pamätná tabuľa/Gedenktafel**

Zriedkavo sa vyskytujúce formy nosičov/signs na Námestí SNP:

- **nálepka/nalepená celou plochou/Aufkleber**
- **plaketa (okružla nálepka)/Plakette**
- **visiaci nosič/otočný nosič/Hänge-/Wendeschild**
- **fotka/Foto**
- **nápis na rôznych druhoch materiálu/Inschrift auf Träger**
- **tabuľa** (čierna plocha, na ktorú sa píše kriedou (Ak sú na tabuli napísane jedlá s cenou, ide o jedálny lístok)/**Tafel**
- **ceduľa (menej profesionálne spracovaná v porovnaní s plagátom)/Zettel**

Nevyskytujúce sa formy nosičov na Námestí SNP

- **poukážka, pokladničný doklad/darčeková poukážka/Bon**
- **mapa/Landkarte**
- **orientačná tabuľa (so šípkou)/Wegweiser**
- **dopravná značka, napr. parkovanie pre rezidentov)/Verkehrsschild**

Nezaradené nosiče

Nezaradené nosiče

Nosiče jednojazyčné - SJ

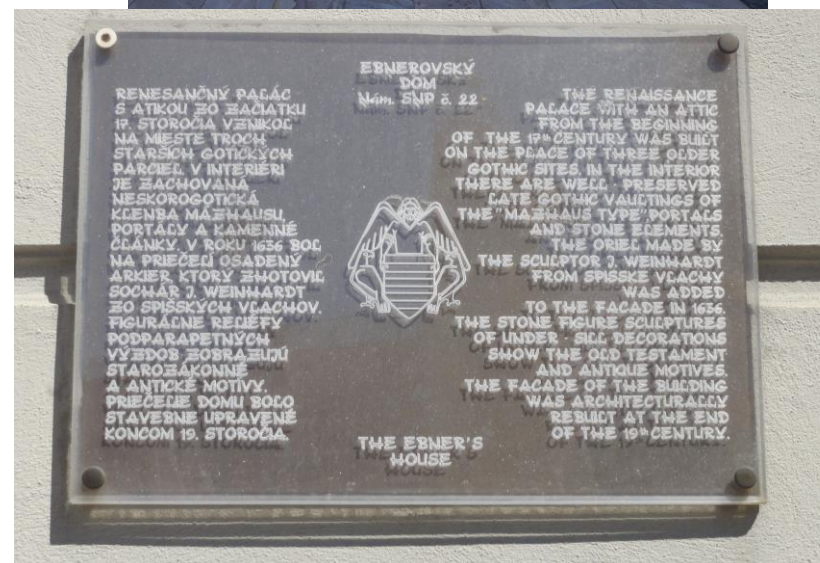
Nosiče jednojazyčné AJ

Nosiče jednojazyčné (nemecký, latinský, francúzsky jazyk)

Nosiče dvojjazyčné – SJ/AJ

Nosiče dvojjazyčné – SJ/NJ

Signs/Nosiče viacjazyčné

- Tea – AJ (angličtina)
- Spritz – NJ (nemčina)
- Matcha – JAP (japončina)
- Espresso –TAL (taliančina)
- Prosecco – TAL (taliančina)
- Perol – TAL (španielčina)
- Pivo, víno, miešané nápoje – SLOV.

Ďakujem za pozornosť